

AL DOILEA
SEX
♦

Simone de Beauvoir s-a născut la Paris în 1908. Până la bacalaureat, a studiat în conformista școală catolică Désir. După ce a obținut titlul de profesor agregat în filozofie (1929), a predat, până în 1943, la Marsilia, Rouen și Paris. Mai înainte, în timpul facultății, l-a cunoscut pe Jean-Paul Sartre. Relația dintre ei a durat întreaga lor viață; Simone a fost, cum a spus Sartre, iubirea lui „necesară”, în contrast cu iubirile „contingente” trăite de amândoi.

Volumul *Quand prime le spirituel*, terminat înaintea războiului, apare abia în 1979, astfel că adevăratul ei debut literar este romanul *L'Invitée* (1943; trad. rom. *Invitata*, 1994). Urmează *Le Sang des autres* (1945; trad. rom. *Sângele celorlalți*, 1994), *Tous les hommes sont mortels* (1946; trad. rom. *Toți oamenii sunt muritori*, 1976), *Les Mandarins*, care i-a adus premiul Goncourt în 1954, *Les Belles images* (1966; trad. rom. *Imagini frumoase*, 1973) și *La Femme rompue* (1968; trad. rom. *Femeia pierdută*, 1993; *Femeia sfâșiată*, 2009, Humanitas Fiction, 2014).

Pe lângă celebrul *Le Deuxième sexe*, apărut în 1949 și devenit cartea de referință a mișcării feministe din întreaga lume (trad. rom. *Al doilea sex*, 1998), opera teoretică a lui Simone de Beauvoir conține numeroase eseuri filozofice sau polemice – de exemplu, *Privilèges* (1955), reeditat sub titlul *Faut-il brûler Sade?*, și *La Vieillesse* (1970). A scris teatru (*Les Bouches inutiles*, 1945) și și-a povestit călătoriile în *L'Amerique au jour le jour* (1948) și *La Longue marche* (1957). Cele patru volume de memorii ale sale – *Mémoires d'une jeune fille rangée* (trad. rom. *Amințirile unei fete cuminți*, 1965, 1991; *Memoriile unei fete cuminți*, Humanitas, 2011), *La Force de l'âge* (trad. rom. *Puterea vârstei*, 1998), *La Force des choses*, *Tout compte fait* – au apărut între 1958 și 1972; în 1964 li s-a adăugat povestirea autobiografică *Une mort très douce* (trad. rom. *O moarte ușoară*, 1972). După moartea lui Sartre, a publicat *La Cérémonie des adieux* (1981) și *Lettres au Castor* (1983), reunind o parte din numeroasele scrisori pe care le-a primit de la el. Până în ziua morții, 14 aprilie 1986, Simone de Beauvoir a colaborat intens la revista pe care a fondat-o alături de Sartre, *Les Temps modernes*, și, sub diverse forme, și-a manifestat solidaritatea totală cu feminismul.

SIMONE
DE BEAUVOIR

AL DOILEA
SEX

I. Faptele și miturile

Traducere din franceză și note
de Marieva Ionescu și Elena Ciocoiu

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Iuliana Glăvan
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristian Negoită
DTP: Florina Vasiliu, Dan Dulgheru

Tipărit la Monitorul Oficial R.A.

Simone de Beauvoir
Le deuxième sexe, tome 1
© Éditions Gallimard, 1949
All rights reserved

© HUMANITAS, 2022, pentru prezenta versiune în limba română

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Beauvoir, Simone de
Al doilea sex / Simone de Beauvoir. – București: Humanitas, 2022
2 vol.
ISBN 978-973-50-6986-5
Vol. 1: Faptele și miturile / trad. din franceză și note de Marieva Ionescu
și Elena Ciocoiu. – 2022. – ISBN 978-973-50-6987-2
I. Ionescu, Marieva (trad.)
II. Ciocoiu, Elena (trad.)
141.72

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723 684 194

Lui Jacques Bost

„Există un principiu bun, care a creat ordinea, lumina și bărbatul, și un principiu rău, care a creat haosul, tenebrele și femeia.“ —Pitagora

„Tot ce au scris bărbații despre femei trebuie privit cu suspiciune, pentru că ei sunt în același timp judecători și parte în proces.“

—Poulain de la Barre

Cuprins

Introducere	9
-----------------------	---

PARTEA ÎNTÂI DESTIN

I. Datele biologiei	33
II. Perspectiva psihanalitică	73
III. Perspectiva materialismului istoric	91

PARTEA A DOUA ISTORIE

1	103
2	109
3	128
4	148
5	177

PARTEA A TREIA MITURI

I.	225
II.	304
1. Montherlant sau pâinea dezgustului	304
2. D.H. Lawrence sau orgoliul falic.	324
3. Claudel sau roaba lui Dumnezeu	336
4. Breton sau poezia	349
5. Stendhal sau romanescul adevărului	358
6.	372
III.	378

Introducere

Am ezitat multă vreme să scriu o carte despre femeie. Subiectul e incomod, mai ales pentru femei; și nu e nou. Disputa despre feminism a făcut să curgă destulă cerneală; astăzi, e întru câțva încheiată: să nu mai vorbim despre ea. Totuși, unii încă vorbesc. Iar prostiile monumentale debitate în decursul acestui secol nu par să fi lămurit prea mult problema. De altfel, există într-adevăr o problemă? În ce constă ea exact? Mai mult: există într-adevăr femei? Desigur, teoria eternului feminin are încă destui adepți, care tot șușotesc: „Chiar și în Rusia, *ele* rămân femei adevărate”; dar alții, mai bine informați – ba uneori chiar aceiași –, oftează: „Femeia se pierde, femeia e pierdută”. Nu se știe dacă mai există într-adevăr femei, dacă vor mai exista, dacă să ne dorim sau nu asta, ce loc mai ocupă ele în lume, ce loc ar trebui să ocupe. „Unde sunt femeile?”, se întreba de curând o revistă care a avut viață scurtă¹. Dar mai întâi: ce e o femeie? „*Tota mulier in utero*”*: este o matrice”, spun unii. Totuși, vorbind despre unele femei, experții decretează: „Acestea nu sunt femei”, deși au uter, ca și celelalte. Toată lumea recunoaște că în specia umană există femele; ele constituie astăzi, ca și-n trecut, aproape jumătate din omenire;

1. Astăzi nu mai există, se numea *Franchise*. [Notele autoarei sunt numerotate cu cifre arabe, iar notele traducătoarelor, cu asteriscuri – n. red.]

* „Esența femeii stă în uter” (lat.), afirmație atribuită îndeobște lui Aristotel.

și totuși ni se spune că „feminitatea e-n pericol”; suntem somate: „Fiți femei, rămâneți femei, deveniți femei”. Așadar nu orice ființă umană femelă este neapărat femeie; ca să dobândească acest statut, trebuie să participe la realitatea misterioasă și aflată în pericol care se numește feminitate. Aceasta este oare secretată de ovare? Sau încremenită pe un cer platonician? Este de-ajuns o fustă cu volănașe ca s-o facem să coboare pe pământ? Deși unele femei se străduiesc cu zel s-o incarneze, modelul ei n-a fost niciodată brevetat. E descrisă cu bună știință în termeni vagi și care-ți iau ochii, împrumutați parcă din limbajul ghicitoarelor. Pe vremea Sfântului Toma, trecea drept o esență și era definită la fel de precis ca proprietățile dormitive ale macului. Dar conceptualismul a pierdut teren: științele biologice și sociale nu mai cred în existența unor entități imuabile care definesc anumite caractere, precum cel al femeii, al evreului sau al negrului; din perspectiva lor, caracterul este o reacție secundară la o *situație* dată. Dacă astăzi nu mai există feminitate înseamnă că n-a existat niciodată. Prin urmare termenul „femeie” este oare lipsit de orice conținut? Asta afirmă cu tărie susținătorii filozofiei Luminilor, ai raționalismului, ai nominalismului: femeile ar fi doar acele ființe umane desemnate arbitrar prin cuvântul „femeie”; în particular, americancele sunt gata să admită că astăzi femeia în sine nu-și mai are locul; dacă vreuna dintre ele, rămasă-n urmă, se mai consideră încă femeie, prietenele ei o sfătuiesc să consulte un psihanalist, ca să scape de această obsesie. Iată ce a scris Dorothy Parker despre o carte de altfel extrem de agasantă, *Modern Woman: a lost sex**: „Nu pot să îndreptățesc cărțile care vorbesc despre femeie ca femeie... Cred că, indiferent dacă suntem bărbați sau femei, trebuie să fim cu toții socotiți ființe umane”. Dar nominalismul este o doctrină cam inconsistentă; și degeaba

* Este vorba despre cartea *Modern Woman: The Lost Sex*, de Ferdinand Lundberg și Marynia F. Farnham, publicată în 1947.

încearcă antifeministele să demonstreze că femeile nu *sunt* bărbați. Desigur, femeia este, ca și bărbatul, o ființă umană: însă aceasta e o afirmație abstractă; fiecare ființă umană concretă are locul ei bine stabilit. A refuza noțiunile de etern feminin, de suflet negru, de caracter evreiesc nu înseamnă a nega că există în zilele noastre evrei, negri, femei: pentru cei interesați, această negare nu reprezintă o eliberare, ci o fugă neautentică. E limpede că nici o femeie nu poate pretinde, fără să dea dovadă de rea-credință, că se situează dincolo de sexul său. O cunoscută scriitoare a refuzat acum câțiva ani ca portretul ei să apară într-o serie de fotografii dedicată tocmai scriitoarelor: ea voia să apară alături de scriitori; dar pentru a obține acest privilegiu s-a folosit de influența soțului ei. Femeile care afirmă că sunt bărbați așteaptă totuși grijă și omagii din partea bărbaților. Îmi aduc aminte și de tânăra aceea troțkistă care stătea în picioare pe estradă în toiul unui miting zgomotos, pregătită să sară la bătaie, în ciuda fragilității ei; își nega slăbiciunea feminină; dar o făcea din iubire pentru unul dintre protestatari, voia să fie egala lui. Atitudinea sfidătoare pe care o adoptă cu încăpățănare americancele dovedește că de fapt sentimentul feminității lor le frământă. Și în realitate se vede cu ochiul liber că omenirea se împarte în două categorii de indivizi, ale căror haine, fețe, trupuri, zâmbete, feluri de a merge, interese, ocupații sunt în mod evident diferite: poate că aceste diferențe sunt superficiale, poate că le e dat să dispară. Dar cert este că deocamdată ele există cu o evidență izbitoare.

Dacă funcția de femelă nu e de-ajuns pentru a defini femeia, dacă refuzăm, de asemenea, s-o explicăm prin „eternul feminin“, admițând în același timp că există femei pe pământ, fie și numai cu titlu provizoriu, trebuie să ne punem întrebarea: ce este o femeie?

Chiar formularea problemei îmi sugerează imediat un prim răspuns. Faptul că mă preocupă vorbește de la sine. Un bărbat nu s-ar gândi să scrie o carte despre situația aparte a masculilor

în cadrul omenirii.¹ Dacă vreau să mă definesc, mă văd întâi silită să declar: „Sunt femeie“; acest adevăr este baza pentru orice altă afirmație. Un bărbat nu începe niciodată prin a se considera un individ de un sex anume: e de la sine-înțeles că el este bărbat. În registrele primărilor și în actele de identitate, faptul că rubricile „masculin“ și „feminin“ apar ca simetrice este doar o formalitate. Raportul dintre cele două sexe nu este un raport între două sarcini electrice, între doi poli: bărbatul reprezintă în același timp pozitivul și neutrul, încât în franceză *les hommes* desemnează ființele umane, sensul strict al cuvântului *vir* fiind asimilat sensului general al cuvântului *homo*. Femeia reprezintă negativul, astfel încât orice determinare îi este imputată ca limitare, fără reciprocitate. Am auzit uneori din partea bărbaților, în timpul unor discuții pe teme abstracte, aceste cuvinte care m-au iritat: „Gândiți așa pentru că sunteți femeie“; dar știam că nu mă pot apăra decât răspunzând: „Gâdesc așa fiindcă e adevărat“, pentru a scoate astfel din discuție subiectivitatea; nici nu se punea problema să răspund: „Și dumneavoastră gândiți contrariul fiindcă sunteți bărbat“; asta fiindcă, bine-înțeles, a fi bărbat nu e o trăsătură specifică; un bărbat are dreptate pentru că este bărbat, și femeia este cea care se înșală. Practic, așa cum anticii considerau că există o verticală absolută în raport cu care se definește oblicul, există un tip uman absolut, și anume tipul masculin. Femeia are ovare și uter; iată condițiile particulare care o fac prizoniera propriei subiectivități; unii se amuză să spună că gândește cu glandele. Bărbatul uită cu desăvârșire de hormoni și de testicule, care fac parte din anatomia lui. El vede în propriul corp o relație directă și normală cu lumea, pe care crede că o percepe astfel obiectiv, și consideră că trupul femeii e împovărat de tot ce-l definește: un obstacol, o închisoare. „Femela este femelă în

1. De exemplu, raportul Kinsey se mărginește la a defini trăsăturile sexuale ale bărbatului american, ceea ce este cu totul altceva.

virtutea *lipsei* anumitor caracteristici“, spunea Aristotel. „Trebuie să considerăm natura femeilor ca suferind de o deficiență naturală.“* Iar Sfântul Toma d'Aquino decretează, pe urmele lui, că femeia este un „bărbat incomplet“, o ființă „ocazională“. Asta simbolizează povestea din Geneză în care Eva se trage, conform unei formulări a lui Bossuet**, dintr-un „os în plus“ al lui Adam. Omenirea are un caracter masculin, iar bărbatul o definește pe femeie nu în sine, ci raportându-se la el; nu este considerată o ființă autonomă. „Femeia, ființa relativă“, scrie Michelet.*** Astfel, domnul Benda afirmă în *Le rapport d'Uriel*: „Corpul bărbatului are un sens prin el însuși, făcând abstracție de corpul femeii, în timp ce acesta din urmă pare lipsit de sens dacă nu e evocat bărbatul... Bărbatul se reprezintă pe sine fără femeie. Dar ea nu se reprezintă pe sine fără bărbat“. Femeia nu este decât ceea ce hotărăște bărbatul că este; de-asta e numită „sexul“, aceasta însemnând că masculul o consideră în mod esențial o ființă sexuată: pentru el, ea este sex, așadar poate fi definită astfel în mod absolut. Ea se caracterizează în raport cu bărbatul și se diferențiază de el, nu invers; ea este neesențialul în fața esențialului. El este Subiectul, el este Absolutul: ea este Celălalt.¹

* Aristotel, *De generatione animalium*, IV, 6.

** În *Élévations sur les Mystères*.

*** În *Les Femmes de la Révolution*.

1. Această idee a fost exprimată în forma cea mai explicită de E. Lévinas, în esul său despre *Le Temps et l'Autre*. Iată ce spune el: „Oare nu există o situație în care o ființă să-și conțină alteritatea în chip pozitiv, ca esență? Care este alteritatea care nu intră pur și simplu în opoziția dintre două specii ale aceleiași gen? Cred că contrariul absolut contrariu, a cărui calitate de contrariu nu este cu nimic afectată de relația ce se stabilește între el și corelativul său, calitatea de contrariu care-i permite acestui termen să rămână absolut altul, este femininul. Sexul nu este o diferență specifică oarecare [...]. Diferența dintre sexe nu este, pe de altă parte, o contradicție [...]. (Ea) nu este nici dualitate a doi termeni complementari, căci doi termeni complementari presupun pre existența unui

Categoria *Celuilalt* e la fel de originală ca însăși conștiința. În societățile cele mai primitive, în cele mai vechi mitologii găsim întotdeauna o dualitate, anume cea dintre Același și Celălalt; această diferență n-a fost pusă mai întâi sub semnul diferenței dintre sexe, nu depinde de date empirice: asta rezultă, printre altele, din cercetările lui Granet cu privire la gândirea chineză sau din cercetările lui Dumézil asupra Indiei și Romei. În cuplurile Varuna–Mitra, Uranus–Zeus, Soare–Lună, Zi–Noapte, nu este implicat, la început, nici un element feminin; același lucru e valabil pentru opozițiile dintre Bine și Rău, dintre principiile faste și cele nefaste, dintre dreapta și stânga, dintre Dumnezeu și Lucifer; alteritatea este o categorie fundamentală a gândirii umane. Nici o colectivitate nu se definește vreodată ca Una fără să se raporteze imediat la Celălalt. Dacă din întâmplare într-un compartiment de tren se întâlnesc trei călători, restul de călători devin „ceialți“, ușor ostili. Pentru un sătean, toți cei care nu aparțin comunității din satul său devin niște „ceialți“ suspecti; pentru cineva născut într-o țară anume, locuitorii altor țări decât a lui sunt „străini“; evreii sunt „ceialți“ pentru un antisemit, la fel negrii pentru rasiștii americani, indigenii pentru coloniști, proletarii pentru clasele avute. La sfârșitul unui studiu aprofundat asupra diverselor forme ale societăților primitive, Lévi-Strauss a conchis: „Trecerea de la starea de Natură la starea de Cultură se definește prin abilitatea omului de a gândi relațiile biologice sub forma unor sisteme de opoziții: dualitatea, alternanța, opoziția și simetria, fie că se prezintă sub forme bine definite ori vagi, nu

tot [...]. Alteritatea se împlinește în feminin. Un termen de același rang cu conștiința, dar cu sens opus“. Presupun că domnul Lévinas nu uită că femeia este și pentru sine conștiință. Dar e surprinzător că adoptă în mod deliberat un punct de vedere masculin fără a semnală reciprocitatea subiectului și obiectului. Când scrie că femeia este mister, subînțelege că este un mister pentru bărbat. Astfel, această descriere care se vrea obiectivă este de fapt o afirmare a privilegiului masculin.

sunt atât fenomene care trebuie explicate, cât date fundamentale și imediate ale realității sociale¹. Aceste fenomene n-ar putea fi înțelese dacă realitatea umană ar fi exclusiv un *Mitsein** bazat pe solidaritate și prietenie. Ele se clarifică dacă, dimpotrivă, pe urmele lui Hegel, identificăm în conștiință o ostilitate fundamentală față de orice altă conștiință; subiectul nu se înfățișează decât prin opoziție: pretinde că se afirmă ca element esențial, făcând din celălalt un element neesențial, un obiect.

Cealaltă conștiință îi opune însă o pretenție de același fel: cel care s-a născut într-un anumit loc observă cu stupeoare, atunci când călătorește în ținuturi învecinate, că oamenii născuți acolo îl privesc, la rândul lor, ca pe un străin; între sate, clanuri, națiuni, clase sociale au loc războaie, *potlatch*** -uri, târguri, tratate, lupte care văduvesc ideea de *Celălalt* de sensul ei absolut, dezvăluindu-i relativitatea; de voie, de nevoie, atât indivizii, cât și grupurile trebuie să recunoască reciprocitatea legăturilor dintre ei. Cum se face deci că nu s-a pus problema reciprocității relației dintre sexe, că unul din termeni s-a afirmat ca element esențial, negându-și relativitatea în raport cu corelativul său și definindu-l pe acesta ca alteritate absolută? De ce femeile nu contestă suveranitatea masculină? Nici un subiect nu se înfățișează de la bun început, în mod spontan,

1. Vezi, de asemenea, C. Lévi-Strauss, *Les Structures élémentaires de la parenté*. Îi mulțumesc lui C. Lévi-Strauss că a avut amabilitatea să-mi pună la dispoziție teza sa corectată, pe care am folosit-o, între altele, din plin în partea a doua.

* Termen împrumutat din filozofia lui Martin Heidegger (în lb. germană, în original), „faptul-de-a-fi-laolaltă” (cf. Martin Heidegger, *Ființă și timp*, tr. Gabriel Liiceanu și Cătălin Cioabă, Humanitas, București, 2002).

** Termen care desemnează un ritual specific indienilor de pe coasta de nord-vest a Pacificului, constând în distribuirea ceremonială de daruri și proprietăți cu ocazia anumitor evenimente sau sărbători, cu scopul afirmării, reafirmării sau modificării statutului social.

ca neesențial; nu Celălalt, definindu-se ca Celălalt, îl definește pe Unul: el devine Celălalt pentru Unul care se înfățișează ca Unul. Însă reciprocitatea dintre Unul și Celălalt nu funcționează dacă Celălalt se supune acestui punct de vedere străin. De unde vine, în cazul femeii, această supunere?

Există și alte situații în care, pentru mai mult sau mai puțin timp, o categorie a reușit să domine în mod absolut o alta. Adesea, acest privilegiu este dat de dezechilibrul numeric: majoritatea își impune legea în fața minorității sau o persecută. Femeile nu sunt însă o minoritate, precum negrii din America sau precum evreii: pe pământ există la fel de multe femei câți bărbați. Adeseori, cele două grupuri care se confruntă au fost întâi independente: pe vremuri se ignorau, sau fiecare recunoștea autonomia celuilalt; apoi, grupul mai puternic a subordonat grupul mai slab în urma unui eveniment istoric: diaspora evreiască, introducerea sclavagismului în America, cuceririle coloniale sunt fapte datate. În aceste cazuri, pentru cei opriți a existat un *înainte*: ei au în comun un trecut, o tradiție, uneori o religie, o cultură. Privind astfel lucrurile, comparația între femei și proletariat pe care o face Bebel* și-ar găsi cel mai bun temei: nici proletarii nu se află în inferioritate numerică și n-au fost niciodată o colectivitate izolată. Totuși, nu *un singur* eveniment, ci o evoluție istorică explică existența clasei lor și dă seama de distribuția *acestor* indivizi în cadrul clasei. Proletarii nu există dintotdeauna, femeile însă, da; femeile sunt femei prin structura lor fiziologică; și au fost dintotdeauna subordonate bărbaților, încă din zorii istoriei; dependența lor nu e consecința unui eveniment sau a unei deveniri, nu e un fapt care *a avut loc*. Așadar alteritatea apare aici ca un dat ab-

* August Bebel (1840–1913), unul dintre fondatorii Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din Germania (1869). Autoarea face referire aici și în alte părți la cartea sa *Die Frau und der Sozialismus* [*Femeia și socialismul*], 1879.

solut și pentru că se sustrage caracterului accidental al faptului istoric. Însă e posibil ca o situație creată în timp să se modifice la un moment dat: au dovedit-o foarte clar, spre exemplu, negrii din Haiti; condiția naturală pare, dimpotrivă, să sfideze schimbarea. De fapt, natura nu este un dat imuabil într-o mai mare măsură decât realitatea istorică. Motivul pentru care femeia se consideră un element neesențial care nu poate niciodată să redevină esențial este că nu ea realizează această reîntoarcere. Proletarii spun „noi“. La fel și negrii. Afirmându-se ca subiecți, îi transformă în „ceilați“ pe burghezi, pe albi. Femeile – cu excepția câtorva congrese care rămân niște manifestații abstracte – nu spun „noi“; bărbații spun „femeile“, iar acestea preiau acest cuvânt pentru a se autodefini; dar ele nu se afirmă în mod autentic ca Subiect. Proletarii au făcut revoluție în Rusia, negrii în Haiti, indochinezii se luptă în Indochina: acțiunea femeilor n-a fost niciodată mai mult decât o agitație simbolică; ele n-au câștigat decât exact ce-au binevoit bărbații să le cedeze; n-au luat nimic: doar au primit¹. De ce? Pentru că n-au mijloacele concrete pentru a se reuni într-un bloc care să se afirme opunându-se. N-au un trecut, o istorie, o religie proprii; și nici, precum proletarii, o solidaritate bazată pe muncă și pe interese; nu beneficiază nici măcar de un spațiu numai al lor pe baza căruia negrii din America, evreii din ghettouri sau muncitorii din Saint-Denis și de la uzinele Renault pot fi considerați comunități. Ele trăiesc împrăștiate printre bărbați, legate de unii dintre ei – tați sau soți –, prin habitat, muncă, interese financiare, condiție socială, mai puternic decât sunt legate de celelalte femei. Burghezele sunt solidare cu burghezii, nu cu femeile proletare; femeile albe sunt solidare cu albi, nu cu negresele. Proletariatul și-ar putea propune să masacreze clasa conducătoare; un evreu, un negru fanatic ar putea visa să pună mâna pe secretul bombei atomice și să formeze o

1. Cf. partea a II-a, cap. 5.